

POSSIBLE ANSWERS FOR:

XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE HANSI
(Papila ra Vunharhu)
TIMAKISI: 80

XIYENGE XA A

XIVUTISO XA 1

1 XITSALWANA [30]

MAAVELO YA TIMAKISI:

1.1. Vundzeni ni nkoka wa mahungu [12]

- Miehleketo yo hlawuleka, yo tsakisa ni masungulo yo kongoma
mhaka. (10-12)
- Miehleketo ya nkoka. (7-9)
- Miehleketo yo saseka no va xikarhi. (5-6)
- Miehleketo yo ka yi nga tsakisi. (4-3)
- Miehleketo yo huma emhakeni. (0-3)

1.2 RIRIMI [8]

- Matirhiselo yo hlawuleka ya swigaririmi, swivuriso ni swivulavulelo. (6-8)
- Matirhiselo ya ririmi ni swihoxo swo hlayanyana ni ku rhomba ka
xitayili: (5-7)
- Swihoxo swo tala : ku nghenelela ka ririmi rin'wana (4-5)
: ririmi ro ka ri nga amukeleki (0-3)

1.3. MAPELETELO NI MAHIKAHATELO [6]

- Mahikelo (02)
- Ku avana ka marito ni mapeletelo (04)

1.4. XIVUMBEKO (04)

- Manghenelo ya kahle (01)
- Miri lowu nga ni tipharagirafu ta kahle (02)
- Mahetelelo (01)

XIYENGE XA B

XIVUTISO XA 2

2.1 MAPAPILA [15]

VUNDZENI NI NKOKA WA MAHUNGU [06]

- Miehleketo yo hlawuleka, yo kongoma ya nkoka (5-6)
- Miehleketo yo saseka no va xikarhi (4-5)
- Miehleketo yo ka yi nga tsakisi no va yi hume emhakeni. (0-3)

RIRIMI [04]

- Matirhiselo yo hlawuleka ya ririmi. (3-4)
- Matirhiselo ya ririmi ni swihoxo swo hlayanyana ni ku rhomba ka xitayili (2-3)
- ku nghenelela ka ririmi rin'wana, ni ririmi ro ka ri nga amukeleki (0-1)

XIVUMBeko [05]

PAPILA RA XIKAYA

Adirese (02)
Xiloso (01)
Mahetelelo (02)

PAPILA RA XIMFUMO

Adirese timbirhi (03)
Xiloso (01)
Mahetelelo (01)

2.2.1 XIPICI [15]

- Vundzeni ni nkoka wa mahungu [06]

- Miehleketo yo hlawuleka, yo kongoma ya nkoka. (5-6)
- Miehleketo yo saseka no va xikarhi (4-5)
- Miehleketo yo ka yi nga tsakisi (0-3)

- RIRIMI [05]

- Matirhiselo yo hlawuleka ya ririmi. (4-5)
- Matirhiselo ya ririmi ni swihoxo swo hlayanyana ni ku rhomba ka xitayali. (2-3)
- ku nghenelela ka ririmi rin'wana, ni ririmi ro ka ri nga amukeleki. (0-2)

- XIVUMBeko [04]

- Manghenelo ya kahle (02)
- Mirhi lowu nga ni tipharagirafu ta kahle (01)
- Mahetelelo ya kahle (01)

2.2.2 N'WANGULANO

[15]

- Vundzeni [06]
 - Miehleketo yo hlawuleka ya ririmi ni masungulo yo kongoma mhaka (5-6)
 - Miehleketo ya nkoka (4-5)
 - Miehleketo yo saseka no va xikarhi (2-3)
 - Miehleketo yo ka yi nga tsakisi (0-2)
- Ririmi [05]
 - Matirhiselo yo hlawuleka ya ririmi (4-5)
 - Matirhiselo ya ririmi ni swihoxo swo hlayanyana ni ku rhomba ka xitayili (2-3)
 - Ririmi ro ka ri nga amukeleki. (0-2)
- Xivumbeko [04]
 - Manghenelo ya kahle (1)
 - Mavito ya swimunhuhatwa (2)
 - Mahetelelo ya kahle (1)

2.2.3 MEMORANDAMU

[15]

- Vundzeni ni nkoka wa mahungu [6]
 - Miehleketo yo hlawuleka ya nkoka. (5-6)
 - Miehleketo yo saseka no va xikarhi (4-5)
 - Miehleketo yo ka yi nga tsakisi no va yi hume emhakeni (0-3)
- Ririmi [4]
 - Matirhiselo yo hlawuleka ya ririmi (3-4)
 - Matirhiselo ya ririmi ni swihoxo swo hlayanyana ni ku rhomba ka xitayili. (2-3)
 - Ku nghenelela ka ririmi rin'wana, ni ririmi ro ka ri nga amukeleki. (0-1)
- Xivumbeko [5]
 - Vito na adrese ya mutsari (1)
 - Vito na adrese ya murhumeriwa (1)
 - Miri lowu nga na tipharagirafu na tinhlokomhaka (2)
 - Xisariso: nsayino ni xiyimo xa mutsari (1)

XIVUTISO XA 3

3.1 KHADI YA XIRHAMBO XA NKHUVU WO PFULA MARIBYE

[15]

1. Mavito ya murhambi (2)
2. Mavito ya varhambiwa (2)
3. Muxaka wa nkhuvo (2)
4. Siku, nkarhi, ndhawu (3)
5. Nkarhi wa swakudya (2)
6. Nhlamulo yo amukela xirhambo (2)
7. Nomboro ya riqingho (2)

3.2 XIVUMBEKO XA MATIMU (CV)

Matimu ya fanele ku kombisa leswi landzelaka

1.
 - mavito na xivongo (1)
 - nomboro ya pasi (1)
 - adirese (1)
 - tinomboro ta riqingo laha u nga kumekaka kona. (1)
 - siku ro velekiwa
 - rimbewu } (1)
 - Tiko leri u humaka kona
2. Tidyondzo ta le xikolweni
 - xikolo (1)
 - Ntangha lowu u wu paseke (1)
 - Tidyondzo leti u ti paseke (1)
3. Tidyondzo ta le kholichi /Yunivhesiti
 - kholichi/Yunivhesiti (1)
 - Dyondzo (1)
 - Tidyondzo leti u ti paseke (1)
4. Matimu ya laha u tirheke kona
 - vito ra khampani laha u tirheke kona (1)
 - xiyimo xa wena entirhweni lowu u wu tirheke (1)
 - Nkarhi/malembe lawa u wa tirheke (1)
5. Vanhu lava nga nyikaka vumbhoni/Timbhoni
 - Mavito mambirhi/nharhu ni tinomboro ta riqingo. (1)

XIYENGE XA C
XIVUTISO XA 4

XA MINA I TINYELETI, F RIKHOTSO

MITSHEKETO:

SWIHANDZA – MATALA

- 4.1.1 Swigerho, eka swikhwezana (4)
- 4.1.2 Swi lahlekile, a ti nga swi tivi ku ri swi helele kwihi. (2)
- 4.1.3 Va hundzuke valala. (2)

TINDLEVE TA MBHONGOLO

4.1.4 U thye swiharhi mavito.

U koke mbhongolo hi tindleve

(4)

4.1.5 Hikuva a yi rivala ngopfu, yi thyiwe vito kutani loko yi vutisiwa a yi rivele leswi endleke leswaku yi kokiwa hi tindleve

(3)

4.1.6 Mitsheketo – nhlamuselo ya ntumbuluko wa swiharhi.

(2)

4.1.7 Xi hi dyondzisa ku tidyondzisa ku vutisa loko ku ri na leswi hi nga swi rivala kumbe leswi hi nga swi twisisiki.

(3)

[20]

KUMBE

4.2 **SWIHLAWULEKISI:**

MUTSHULI WA NTSHEKETO

- Mutshuli ku tala ku va vakokwana va xisati (vutivi)
- Hi nawu a yi na mutshuli hikuva i ndhavuko wa rixaka ro karhi lowu nga engatini ya mani na mani wa rixaka rero hi ku landza ndhawu leyi a tshamaka eka yona. (any 2 points)

MUTSHEKETERI

- Vakhegula hi vona va talaka ku titshamela va hungasa ni vatukulu hi nkarhi wa maxuxo loko vakhalabye ni majaha va titshamerile ehubyeni kule ni va ka mhani.
- A hi mukhegula un'wana na un'wana a kotaka ku tsheketa.
- Mutsheketeri u fanele ku nyanyula vayingiseri. (any 2 points)

NKARHI WO TSHEKETA

- A ku ri nimadyambu hi nkarhi wa maxuxo.
- Loko ku ri karhi ku orhiwa ndzilo
- A ku i xiyila ku tsheketa ninhlikanhi handle ka loko munhu wa kona a loveriwile. (any 1 point)

Masiku lawa hi twa mintsheketo eka swiya-ni-moya; hi nkarhi wa xidyambu na ninhlikanhi.

MARUNGULELE YA NTSHEKETO

MASUNGULELE: Garingani wa garingani, i ku hlengeleta vayingiseri loko vona va pfumela va ku Garingani.

SWINSIN'WANA: Swi lota miehleketo ya vayingiseri leswaku va ta kota ku twisisa mhaka ya nkoka.

- Vayingiseri va nga hatla va karhala ku yingisela hikuva va tsheketa ni vusiku.

MADLAYISETELO

- Va dlayisetela hi marito lawa: Pthu-choyoyo ku komba leswaku ntseketo wu fike emakumu.
- Vayingiseri na vona va nga vula xin'wana na xin'wana lexi va xi tsakelaka ku komba ntwisiso no tsakela ntsheketo.

[20]**KUMBE****XIVUTISO XA 5****NTLHONTLHO, CHAUKE, W R**

- 5.1
- Light u kume xirhambo xo ya eka nhlengeletano ya "Society of the Future" leyi a yi endleriwa ehodeleni ya Carlton.
 - Lembe a ku ri 1988 hi Nyenyenkulu
 - Xikongomelo a ku ri ku lavisisa tindlela to aka tiko ra Afrika-Dzonga hi vuntshwa.
 - Ku dlaya swihlala swa leswi a swi endliwa hi vanhu hi ku tivula valungu kumbe vantima.
 - Xivulavuri a ku ri Profesa Nhlamulo wa le ka Shigalo
 - A vulavula hi xipene
 - Xipene a xi navela matimba ya nghala
 - A xi tshamela ku loko a ndzo va nyimpfu
 - Ku navela loko swi endle leswaku xi suka xi ya hanya na tinyimpfu
 - Mahanyeke ya tinyimpfu ya xi tsandzile hikuva xona a xi ri xiharhi xa nhova
 - Kutani hina vanhu hi fanele ku amukela leswi hi nga xiswona.
 - Light a dyondzekile swinene xilungu xi huma hi tinhompfu kutani a sungula ku nyenya Xitsonga lexi ku nga timitsu ta yena
 - A kombela na vandzawula ku xi herisa.

- Dyondzo leyi yi endle leswaku a tlhela ekaya a ya kombela ku rivaleriwa.
- Xitulu a nga ha xi kumanga kambe u vuye a dyondzisa

Any 10 points 20x10 (20)

KUMBE**5.2****5.2.1 A rhandza swambalo.**

A rhandza mali na vavanuna

A ri munhu wo titekela ehenhla

(6)

5.2.2 A N'wi lunghisele "Jonathan" wanuna.

(2)

5.1.3 A ri ni tintswalo

A ri na ntwelo-vusiwana

(4)

5.2.4 U nga pfumeleli vanghana va ku xisa.

(3)

5.2.5 Vugangu na tibuku a swi fambelani

Dyondzo i xilo xikulu evuton'wini

(3)

5.2.6 Munhu u fanele ku tirhandza hi ku amukela leswi a nga xiswona.

(2)

[20]**NTSENGO: 80****END**